

Polaryzacja społeczna – z czego wynika, czym jest, konsekwencje i jak sobie z nią radzić?

Cele lekcji:

- uczeń rozumie mechanizm powstawania polaryzacji społecznej
- uczeń jest świadomy skutków polaryzacji społecznej
- uczeń zna sposoby przeciwdziałania polaryzacji społecznej

Środki dydaktyczne potrzebne do przeprowadzenia zajęć:

Komputer i rzutnik (opcjonalnie)

Przebieg zajęć:

Powiedz, że dzisiejsza lekcja będzie poświęcona tematowi polaryzacji społecznej. Zapytaj uczniów i uczennice, czy stykają się z tym zjawiskiem. Powiedz, że podczas zajęć zanalizujecie mechanizm powstawania polaryzacji i zastanowicie się wspólnie, jak można jej przeciwdziałać.

1. Ćwiczenie: „My i oni” (15 minut)

Ćwiczenie ma kilka etapów. Dokładna instrukcja dla osoby prowadzącej znajduje się poniżej.

- W pierwszej kolejności wybierz 2-3 obserwatorów – będą to osoby, których zadanie polega na obserwacji tego, co się będzie działo. Poproś, żeby obserwatorzy zwracali szczególną uwagę na to, co mówią i robią pozostałe osoby oraz na to, co będzie się działo na poszczególnych etapach ćwiczenia. Ich zadaniem jest bardziej obserwować proces niż śledzić np. merytorykę wypowiedzi.
- Następnie, wyłączając obserwatorów, podziel klasę na pół (grupy A i B) w przypadkowy sposób, np. prosząc uczniów i uczennice, żeby odliczyli do dwóch.
- Niech grupy A i B usiądą na przeciwległych końcach sali tak, żeby żadna z nich nie słyszała, co mówi ta druga. Następnie powiedz, że przed klasą jest ważny temat do przedyskutowania i przedstaw go, korzystając z poniższej wskazówki.

Wskazówka: Temat, o którym grupy będą dyskutować, możesz dostosować do okoliczności. Ważne, żeby był on dosyć angażujący i wywołujący emocje, może dotyczyć aspektów, o których aktualnie rozmawiacie w klasie, ale nie musi być poważny. Przykładowe tematy do wyboru:

- *Czy fajniejsze są koty, czy psy?*
- *Lepiej czytać książki, czy oglądać filmy?*
- *Najlepsza pora roku to lato, czy zima?*
- *Lepiej jest mieszkać na wsi, czy w mieście?*
- *Lepiej jest jechać na wycieczkę klasową nad morze, czy w góry?*

Powiedz, że zadaniem każdej z grup jest przekonanie drugiej grupy do swojej racji. Możesz też dodać, że w tym ćwiczeniu najbardziej liczy się skuteczność. Przydziel im role (np. grupa A broni tezy, że koty są fajniejsze od psów, a grupa B – że psy są fajniejsze od kotów) i daj 3 minuty na przygotowanie argumentów (ważne, żeby był to bardzo krótki czas). Powiedz, że podczas zadania absolutnie zakazuje się kontaktu między grupami.

- d. Kiedy upłynie czas na wykonanie zadania, zaproś grupy do wejścia w kontakt i próby przekonania się nawzajem. Nie moderuj tej rozmowy, obserwuj raczej, co się dzieje. Niech ten etap nie trwa dłużej niż 3-4 minuty i niech każda z grup wypowie 1-2 argumenty.

Wskazówka: Na tym etapie nie chodzi o to, która grupa przekona drugą, ale raczej o doświadczenie bycia w spolaryzowanej sytuacji, kiedy jedna grupa jest przeciwko drugiej.

- e. Kiedy upłynie czas, powiedz, że na tym etapie musicie zmienić trochę strukturę grup. Wybierz przypadkowe 2-3 osoby z każdej z grup i poproś, żeby dołączyły do grupy przeciwnej. Obserwuj reakcje osób i grup. Następnie powiedz, że grupy mogą kontynuować przygotowania - mają dodatkowe 3 minuty, żeby pogłębić argumentację.
- f. Po tym etapie poproś, żeby ponownie grupy na forum wypowiedziały swoje racje, daj na to max. 5 minut. Kiedy grupy skończą, podziękuj wszystkim za doświadczenie.

Uwaga! Celem ćwiczenia nie jest merytoryka, ale doświadczenie przynależenia do dwóch różnych grup/obozów oraz obserwacja, co się wydarza, kiedy w trakcie zmieniamy strukturę grup. Nie przykładaj więc zbyt dużo wagi do merytoryki, staraj się raczej kłaść nacisk na proces, który dzieje się w grupie i emocje z nim związane.

2. Omówienie ćwiczenia (10 min.)

Zanim przejdziecie do omówienia, możesz poprosić osoby uczestniczące, żeby w symboliczny sposób wyszły z roli, np. każda osoba może wypowiedzieć na głos swoje imię, podając rękę innej osobie lub obrócić do dookoła własnej osi. To ważne szczególnie jeśli pojawiło się silne poczucie przynależności do grupy i utożsamienie z rolą.

Następnie przejdź do omówienia ćwiczenia. To istotny etap, podczas którego uczniowie i uczennice mogą sami wyciągnąć wnioski z doświadczenia. Zapytaj ich, jak czuli się w tym ćwiczeniu. Zachęć też obserwatorów do wypowiedzenia swoich refleksji. Oto pytania, które mogą wam pomóc w omówieniu:

- Jak się czuliście na początku ćwiczenia?
- Czy coś się zmieniło, kiedy poprosiłam/em kilka osób o zmianę grupy? Jaka była reakcja grup na nowe osoby? Jak nowe osoby się w nich czuły? Czy czuły się obco? Czy były tak postrzegane?
- Czy czuliście przynależność do swojej grupy i jeśli tak, to dlaczego?
- **Jakie mieliście myśli i osądy na temat grupy przeciwnej?**
- Co myśleliście o swojej grupie?
- Czy wszyscy byli tak samo zaangażowani w przekonywanie innej grupy? Czy ktoś nie miał ochoty tego robić? Dlaczego?
- Jak silne emocje w skali 1-10 to ćwiczenie wywołało w was? W którym momencie emocje były najsilniejsze?
- Czy były wśród was osoby, które mniej się chciały angażować lub którym było trudno w tej dynamice?
- Co zauważyli obserwatorzy?

3. Polaryzacja – czym jest? Dyskusja (10 minut)

Zapytaj uczniów i uczennice, co to ćwiczenie według nich ma wspólnego z polaryzacją. Zbierz ich refleksje, a następnie je uporządkujcie.

Zauważ, że polaryzacja to proces, który prowadzi do różnicowania się poglądów w taki sposób, że powstają dwie przeciwstawne grupy. Ważnym aspektem polaryzacji jest też wzrost emocji po obu stronach. Dlatego właśnie wyróżniamy dwa typy polaryzacji: światopoglądową (związaną z różnicą poglądów) i afektywną (związaną z emocjami).

U podstaw polaryzacji leży mechanizm „my versus oni”. Jest to tendencja, która naturalnie występuje u ludzi i jest warunkowana neurobiologicznie: lubimy kategoryzować świat i bezpieczniej czujemy się, kiedy łączymy się w grupy. Możesz odwołać się do doświadczenia z lekcji, podczas którego dosyć szybko podzieliłaś/eś uczniów i uczennice na dwa obozy. Wspomnij, że kluczowa była tu instrukcja, która polegała nie tylko na podzieleniu klasy na pół, ale też na daniu każdej z grup zadania, żeby „pokonać” grupę przeciwną. Polaryzacja wiąże się też zazwyczaj z tym, że lepiej postrzegamy swoją grupę niż grupę przeciwną. Kiedy podział się uformuje, czasami

trudno z niego wyjść, trudno też współpracować z osobami z „grupy przeciwnej” (być może zaobserwowaliście to w ćwiczeniu).

Polaryzacja prowadzi do ograniczenia debaty publicznej, ponieważ sprawia, że słyszymy dwa najgłośniejsze głosy, pomijając te mniej słyszane, które też przecież są wartościowe. Możesz odwołać się do tematu, który grupy omawiały w ćwiczeniu i zauważyć, jak inaczej wyglądałaby dyskusja, gdyby dostępne były nie tylko dwie opcje, ale więcej – być może prowadziłaby to większej kreatywności i pogłębienia tematu.

Mechanizm polaryzacji bywa wykorzystywany w życiu społecznym i politycznym. Zauważ, że jej przykłady widzimy nie tylko w polityce, ale też w życiu społecznym (możesz odwołać się do znanych przykładów, np. jedna klasa przeciwko drugiej, chłopcy przeciwko dziewczynom, kibice podczas meczu itp.) i rodzinach.

Zapytaj uczniów i uczennice, czy widzą podobne procesy w życiu społecznym i politycznym. Porozmawiajcie o tym, jak działania niektórych polityków, dziennikarzy czy osób publicznych mogą wspierać polaryzację.

4. Jak przeciwdziałać polaryzacji? (10 min.)

Możesz pokazać uczniom i uczennicom krótki filmik o przekraczaniu podziałów:

<https://www.youtube.com/watch?v=y6p3Lla8t6o&t=24s>

Następnie zapytaj, co możemy robić, żeby zapobiegać polaryzacji w naszych środowiskach. Zauważ, że skuteczne metody walki z polaryzacją polegają m.in. na wychodzeniu z dynamiki „my versus oni”, np. wzmacniając głosy, które są mniej słyszane.

Możecie porozmawiać też o następujących pomysłach:

- a. Świadome szukanie znajomych, którzy mają różne poglądy i próba zrozumienia tych poglądów, nawet jeśli to trudne;
- b. Pamiętanie o tym, że możemy się różnić światopoglądowo, co nie znaczy, że musimy być dla siebie wrogami;
- c. Świadome różnicowanie diety informacyjnej (oglądanie różnych mediów, słuchanie różnych głosów);
- d. Pamiętanie o mechanizmach, które prowadzą do polaryzacji i zauważanie momentów, w których ustawiamy się (lub ktoś nas ustawia dla swoich celów) przeciwko komuś;
- e. Świadome korzystanie z social mediów, które zamykają nas w bańkach, w ten sposób wzmacniając polaryzację.